

2.5.1. Свидетелство на архитект Станислав Константинов за дядо му – търговеца Славе Константинов¹⁰⁵

Родът Чорбаджигосеви е известен от началото на XIX век с родоначалника чорбаджи Георги. Семейството му е живяло в местността Парангалица, сега природен резерват в Рила. След чумна епидемия Георги губи жена си и с оцелелия си шестгодишен син Константин отиват в Горна Джумая, където в квартал Вароша строи къща, запазена и до днес – архитектурен паметник от местно значение.

Синът му Константин (Коте) Чорбаджигосев е виден революционер и общественик. Член е на Комитета за подготовка на Априлското въстание, а в периода на временното руско управление е съветник в градската управа. След връщането на града в границите на Османската империя остава в Горна Джумая и заради връзки с дейци на Горноджумайското въстание (1902) е арестуван и изтезаван в затвора в град Сяр. След освобождението си умира по пътя към дома в ръцете на сина си Славе (Станислав) Константинов. Приживе дядо Коте е основен дарител на църквата „Въведение Пресвета Богородица“ в квартал Вароша.

Дядо ми Славе Константинов (1884–1958) заедно с брат си Георги продължават революционната дейност и са въдворени в турския затвор „Без куле“ в Солун до 1907 г. През 1908 г. постъпва на работа при тютюневия търговец Крум Чапрашиков и от писар, счетоводител и технически отговорник става главен директор на фирмата. Тази му дейност е отразена в романа „Тютюн“ на писателя Димитър Димов, с когото са приятели. Според литературоведи в романа той е прототип на Чукурски. През 1933 г. създава Акционерно дружество за търговия с тютюн „Славе Константинов – АД“. Членува в Демократическата партия и печата статии на икономически и политически теми в партийния вестник „Знаме“ до 1947 г. Близък е с лидера на партията Александър Малинов.

Дядо ми построява в София четириетажна къща по проект на архитект Станчо Белковски, с когото са били приятели, на ъгъла на бул. „Евлогий Георгиев“ и улица „Тулово“. По-късно, също по проект на архитект Белковски, е построена и вила в курорта „Чамкория“, със съседни семействата Миркови и Губиделникови. Строи и големи складове в Дупница.

През 1947 г. народната власт отнема цялото му имущество и го изселва в с. Баня, а впоследствие – във Видин. През 1951 г. е въдворен в лагера

¹⁰⁵ Представеното свидетелство е от архитект Станислав Константинов, носител на наградата на САБ „Архитект на годината“ за 1998 г., „Сграда на годината“ за 2014 г. (Музей за история на София) и 2016 г. (Институт „Конфуций“).

„Белене“ на остров Персин¹⁰⁶. Причината за изселването му вероятно е членството в Демократическата партия, журналистическата му дейност, както и близкото познанство с Александър Гиргинов, Никола Мушанов и Стефан Губиделников, който е кум на майка ми и баща ми. Разбира се, основната причина за изселването е отнемането на всичките му средства и имоти. В национализираната му къща се настаняват партийци, партизани, руски граждани, както и „заслужилият“ генерал Владимир Стойчев.

След излизането си от „Белене“ през 1953 г. дядо ми отива при дъщеря си. Звъни на вратата, тя излиза и не го познава – мисли го за просяк и отива да му донесе парче хляб. До края на живота си дядо ми живее при изселения си син Румен в Дупница. Почива през 1958 г. Погребалната процесия преминава през целия град, водена от отец Анани – един изключителен свещеник, който жертва кариерата си за този акт да изпрати достойно един „враг на народа“.

Дядо ми не е споделил нито дума за преживяното и кошмарите в „Белене“. Това е резултат или от категорична заплаха за мълчание, или е начин да продължи живота си, загърбвайки миналото. Но познавайки нрава и методите на престъпниците, които ги затваряха и надзираваха, това вероятно е било смъртна заплаха. Той остави за внуците си един изключителен „Завет“, в който изповядва основните си морални принципи и огорчението от едно прекъснато дело. Но ни завещава да бъдем хора с морал и устои, което ни помогна да минем през комунистическото бласто. Най-интересното е, че не ни караше да мразим и не искаше мъст и отплата. Все още не мога да проумея как, след като си минал през ада, е възможно да останеш човек, който може да даде прошка.

Баща ми Румен Станиславов Константинов, роден в Дупница през 1912 г., е едно от четирите деца на дядо ми. Започва учението си в училището „Терезиана“ във Виена, продължава в Десета прогимназия, след което постъпва в „Робърт колеж“, където е до 1934 г.¹⁰⁷ След това учи право в Лозана, Швейцария. Завръща се в България и постъпва на работа във фирмата на баща си. След 9 септември 1944 г. и временното възстановяване на политическите партии членува в Демократическата партия. Член е на Юнион клуб, където дружи с посланика на Америка Мейнард Барнс и с Кирил Бляк – легационен секретар. Познава се и с Никола Петков и го

¹⁰⁶ В книгата „Портрети на лагеристи от Белене“ на Петър Байчев, издадена от сина му Веселин Байчев (2014), портретът на Славе Константинов е публикуван на с. 170.

¹⁰⁷ Присъствието му в американското училище в Цариград, както това и на сестра му Евгения, е документирано в книгата на Орлин Събев „Робърт колеж и българите“ на с. 380 и 422.

агитира да излязат с обща опозиционна листа в София, но той се опасява, че като бивша буржоазна партия демократите ще му попречат.

През 1943 г. баща ми се жени за Надежда Филипчева (1924–2012), завършила Американския колеж в София. Тя е дъщеря на Александър Филипчев, родом от Охрид. Основател е с двамата си братя на фабрика за бакър, жици и гвоздеи „Братя Филипчеви“. След 9 септември фабриката, която е осигурила медни проводници за електрификацията на България, е национализирана, а братята са осъдени на смърт за спекула. Присъдата не е изпълнена, но междуременно единият брат умира в затвора.

През 1947 г. семейството ни е „поканено“ да напусне София. Запазил съм тази покана и не мога да си представя нещо по-перверзно от това да те поканят да ти вземат цялото имущество и за 24 часа с покъщнина само в един камион, като се изключват градове като Пловдив, Бургас, Русе, да те запратят някъде. Отиват в Дупница. Там имат къща, която скоро е отнета от народната власт. Майка ми е на 23 години, с дете на три години. Баща ми е на 35 години, знае пет езика. Принуден е да се подписва три пъти на ден в милицията. Работи по строежи за няколко месеца и веднага бива уволняван като неблагонадежден. След завръщането си в София работи като преводач в завод „Шести септември“. Там по донос, който притежавам, е изселен за още две години.

Запазена е трудовата му книжка – от нея става роман. По-дълго се задържа на работа, по ирония на съдбата, на строежа на Партийния дом в София като арматурист. Най-интересен е съставът на бригадата: баща ми, Александър Малинов – син на бившия министър-председател Малинов, Стефан Савов – бъдещ председател на Народното събрание, и зет му Тодор Берберов – блестящ преводач от немски.

Надявам се, че всичко описано по-горе, което е само част от страданията и мъките на интелигентната, трудолюбива и заслужаваща много повече част от нашия изстрадал народ, ще е повод за размисли и действия на младите и непредубедени изследователи, които може би ще издадат присъдата, която ние не успяхме.